

**“HELEN - OSMANLI BİRLİĞİ” DÜŞÜNCESİ ÜZERİNE
(ATHANASİOS SOULİOTİS’İN 1908-1912 YILLARINDAKİ
FAALİYET ÖRNEĞİNDE)
(Araştırma Makalesi)**

Yegane ÇAĞLAYAN (*)

Erhan ÇAĞLAYAN (**)

Öz

Helen – Osmanlı konfederasyonu düşüncesi, Osmanlı Devleti kuruluş ve yükseliş dönemlerinin ilk yüzyıllarında ortaya çıkmıştır. Bizans’ı diğer medeniyetlerin tamamından üstün gören bir kısım Yunan ideoloğu, bu imparatorluğun yerine geçen Osmanlı Devleti’ni “varis” kabul ederek Helen - Osmanlı Birliği’nin gerçekleşmesini mümkün görmüşlerdir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde; Osmanlı topraklarını ele geçirmek için mücadelelerin şiddetlendiği dönemde, Osmanlı’daki Yunan asıllı tebaa arasında Helen - Osmanlı Birliği sloganları yeniden gündeme geldi. 1908-1912 yıllarında Yunan subay Athanasios Souliotis, İstanbul’da “Konstantinopolis Örgütü” adı ile gizli bir teşkilat kurmuştur. Souliotis’e göre; Ege dünyasının özgünlüğünü korumak için Yunan ve Türk halkı bir konfederasyonda birleşmeliydi ve bu konfederasyonu kurmakla gelecekte ortak millet -“Akdeniz Irkı” ortaya çıkabilecekti. Yunan milliyetçileri ve “Jön Türkler” gibi Souliotis’in taraftarları da bölgede sadece iki milletin varlığını kabul ediyordu. Bu ise Birinci Dünya Savaşı öncesinde patlamaya hazır Balkanlar’da ve Anadolu’da etnik çatışmalardan başka bir şey vaat etmiyordu. Makalede; Athanasios Souliotis’in 1908-1912 yıllarındaki siyasal çalışmaları bağlamında “Konstantinopolis Örgütü”nü faaliyetleri araştırılmıştır. “Konstantinopolis Örgütü”nü diğer halklara yönelik yaptığı siyasal ve fiziksel şiddet hareketleri “Helen - Osmanlı Birliği” düşüncesinin gerçekleşmeme nedeni olarak gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Helen, Osmanlı, Türkler, Yunanlılar, Souliotis.

*) Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi
(e-posta: yegana.caglayan@gmail.com) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5462-2954>

**) Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
(e-posta: caglayan49@hotmail.com) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2510-8774>

On the Thought of “Helen-Ottoman Union” (in the Context of Athanasios Souliotis's Activities in 1908-1912)

Abstract

The idea of the Helen - Ottoman Union emerged in the first centuries of the establishment and rise of the Ottoman Empire. Some Greek ideologues, who saw Byzantine superior to all other civilizations, considered it possible to realize the Hellenic-Ottoman Union by accepting the Ottoman State, which replaced this empire, as “heir”. In the period when the struggles to seize the Ottoman lands were intensified before the First World War, the slogans of the Hellenistic-Ottoman Union were brought up among the subjects of Greek origin in the Ottoman Empire. In 1908-1912, Greek officer Athanasios Souliotis established a secret organization in Istanbul under the name “Organization of Constantinople”. To him; Greek and Turkish people had to unite within a confederation to preserve the originality of the Aegean world, and with the establishment of this confederation, the common nation - “Mediterranean Race” could emerge in the future. Like the Greek nationalists and the “Young Turks”, the supporters of Souliotis were also accepting the presence of only two nations in the region. This meant nothing but a national conflict in the Balkans and Anatolia, which had turned into a “boiling point” before the First World War. In the article; the activities of the Organization of Constantinople were investigated in the context of Athanasios Souliotis's political works in 1908-1912. The political and physical violence movements of the “Organization of Constantinople” against other peoples are shown as the reason for the “Hellenic - Ottoman Union” idea not to be realized.

Keywords: Helen, Ottoman, Turks, Greeks, Souliotis.

1. Giriş

1453 yılında İstanbul’un fethiyle varlığı sona eren Bizans İmparatorluğu, kendisini Roma’nın varisi olarak gördüğü için halkı da kendisini uzun süre “romei” (Ῥωμαίοί / romalı) olarak isimlendirmiştir (Kitsikis, 2006). Haçlı Seferlerinden sonra imparatorluğun zayıflamaya başladığı dönemlerde Yunan asıllı düşünürler söz konusu imparatorlukta Yunanlıların çoğunlukta olduğu düşüncesini ileri sürerek bu imparatorluğu Yunan devleti olarak takdim etmeye başlamışlardır. Fakat bu dönemde bile Bizans İmparatorluğunu Yunan devleti olarak görenlerin sayısı çok fazla değildi.

Osmanlı Devletinin kurulduğu ilk aşamalarda Yunan halkı bu devleti Bizans’ın, Sultanları ise Bizans Basilevslerinin kanuni varisleri olarak görmüşlerdir. Osmanlı Türklerinin Hıristiyan halka karşı hoşgörülü tavrı bu bakış açısını daha da derinleştirmiş, Yunan elit tabakası zamanla Osmanlı Devletinin politik ve sosyoekonomik yaşamına entegre olmuştur. XVII. yüzyılın ortalarından itibaren Yunanlılar, Osmanlı’nın yüksek devlet kademelerinde de görev almaya başlamışlardır. Bu nedenle uzunca bir dönem Yunanlıların Türk hakimiyetine karşı isyanları büyük ölçekli değil, lokal özellikte olmuştur.

XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Yunanlılar arasında yeni düşünceler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu düşünceler genellikle Batılı devletlerin etkisiyle ortaya çıkmış olup hem de Osmanlı Devleti’ndeki gayri-müslim halkların milli düşünceleriyle bağlıydı. Yunanlıların farklı bir millet (έθνος / *ethnos*) olup kendi devletlerini kurmaya kadir oldukları düşüncesi elit tabaka arasında sıkça dillendirilmeye başlanmıştı.

Hatta durum öyle bir seviyeye gelmişti ki Osmanlı Türkleri arasında da milliyetçilik düşüncesi yayılmaya başlamıştı. Önce teoride daha sonra pratikte Sultan ve çevresindeki bürokrasi kendilerini etnik açıdan Türk milleti olarak görmeye başlamışlardı. Bu milliyetçi hareketin etkisi altında 1860’lı yıllardan itibaren Osmanlı Devleti’nde milletler sistemi parçalanmaya başlamıştır. Ortodoks Yunan halkı da birkaç etnik gruba ayrılmıştı (Kitsikis, 2006). XIX. yy. sonlarında Osmanlı Devleti bünyesindeki Müslüman milletler arasında da parçalanma başlamış olup bu temayülün en güçlü etkisi Arap milliyetçiliği olmuştur.

Osmanlı topraklarında ortaya çıkan devletlerden özellikle de Yunanistan krallığı Osmanlı Devleti’nin parçalanma sürecinin devam etmesinin taraftarıydı. Şöyle ki Yunanistan Krallığındaki politikacılar kendi devletlerinin sınırlarını, Osmanlı Devleti’nin topraklarını işgal etmek suretiyle genişletme arzusundaydılar. Yunanistan bu planın gerçekleştirilmesinde diğer Hıristiyan halklarını özellikle de Bulgarlar, Sırlar ve Makedonyalıları rakip olarak görmekteydi.

Şunu da belirtelim ki bunun gibi yayılmacı düşünceler, Osmanlı topraklarında yaşayan Yunan halkı tarafından desteklenmemekteydi. Şöyle ki bu halk Sultanı, kanuni hükümdar olarak kabul etmekteydi ve onu yine “Osmanlı Basilevsı” (οθωμανικός βασιλεύς / *Othomanikos Vasilevs*) olarak isimlendirmekteydi. Osmanlı Devleti’nde yaşayan Yunanlıların siyasi bakışları Yunanistan’da yaşayan halktan farklıydı. Hatta Avrupalılar bile Osmanlı tebaasındaki Yunanlıları, Yunanistan halkından ayırmak için “Greeks” değil, “Ellines” (Ελληνες) olarak isimlendiriyorlardı (Petrunina, 2009).

Osmanlı’daki Yunanlıların ekseriyeti devlete karşı düşmanlık duygularına sahip değillerdi. Çünkü Osmanlı Devleti’ndeki hukuki ve sosyoekonomik statülerinden çok memnundular. Onlar küçük ve fakir Yunanistan Krallığında zor şartlarda yaşamaktansa zengin Osmanlı Devleti’nde yaşamayı tercih ediyorlardı. XIX-XX. yüzyıllarda İstanbul, İzmir ve Trabzon’da yaşayan Yunan halkına özgü ticaret ve kültür merkezlerin sayısının artması da bunun göstergesiydi (Petrunina, 2009).

Bilahare bu dönemde Osmanlı Devleti’ndeki Yunanlıların içerisinde Türklerle birlikte konfederasyon kurma ve Osmanlıyı zamanla Helenleştirme düşünceleri geniş yayılmıştı. Elbette Rumlarla Türklerin konfederasyon düşüncesi daha Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve yükseliş dönemini yaşadığı ilk yüzyıllarda ortaya çıkmıştı. O dönemlerde Bizans kültürünü, bütün diğer kültürlerden üstün gören bir kısım Yunan ideoloğu, bu imparatorluğun yerine geçen Osmanlı Devleti’ni varis olarak kabul ederek Helen - Osmanlı Birliği’nin gerçekleşmesini mümkün görmüşlerdi.

XIX. yy. sonları ile XX. yy. başlarında Yunanistan bağımsız devlet olduktan sonra bile bu düşünce ortadan kalkmamış tam aksine Osmanlı topraklarında Helen - Osmanlı Konfederasyonunu kurma arzusunu güçlendirmiştir.

Helen - Osmanlı Konfederasyonu ile ilgili düşünceler (*Hellenothomanizm*, Batı literatüründe daha çok “*Oriental İdeal*” olarak tanımlanmaktadır) XIX. yüzyılın ünlü Rum filozofu Apostolos Makrakis’in siyasi fikirlerinde daha güçlü bir şekilde gözlemlenmektedir (Nicolopoulos, 1985). XX. yüzyılın başlarında bu düşüncenin yeni ideologları ortaya çıkmıştır. Bunların arasında P. Yannopoulos, M. Xeretic, P. Delta, İ. Dragoumis gibi tanınan filozoflar ve düşünürleri gösterebiliriz. Helen - Osmanlı düşüncesine göre kurulacak olan konfederasyonda “Helen - Türk unsurun egemen olması, Helenlerin manevi ve ekonomik üstünlüklerinden yararlanarak zaman geçtikçe siyasal hâkimiyeti elde etmeleri düşünülmektedir” (Erdem, 2007, s.90).

Birinci Dünya savaşı öncesinde büyük devletlerin Osmanlı topraklarını ele geçirme mücadelesi şiddetlenmiş ve devletin dağılma tehlikesi artmıştı. Bu ortamda imparatorluğun Yunan asıllı tebaaları arasında Helen - Osmanlı Birliği sloganları yeniden gündeme gelmiştir. Bu harekâtın genişlemesinde Yunan subayı ve diplomatı Athanasios Souliotis (Nikolaidis) (1878-1945) ve onun İstanbul’da kurmuş olduğu “Konstantinopolis Örgütü” büyük rol oynamıştır. Athanasios Souliotis’in İstanbul faaliyetiyle ilgili anıları sonraları “Konstantinopolis Örgütü” adlı kitapta derlenmiş ve kitaba o yıllarda kaleme alınmış olan mektuplar ve raporlar da eklenmiştir (Erdem, 2007, s.93; Souliotis-Nikolaidis, 1984). Makalede Athanasios Souliotis’in bu kitabından geniş şekilde yararlanılmıştır.

2. Athanasios Souliotis’in Makedonya’daki Faaliyeti Ve Thessalonica / Selanik Örgütü

Athanasios Souliotis’in gerçek soyadı Koliodimitris’tir. Athanasios’un dedesi, “ailesinin soyadını Yunan Bağımsızlık savaşında iştirak etmiş ve sonra sürgüne gönderilmiş “Souli” ailesinin şerefine “Souliotis” olarak değiştirmiştir” (Zelepou, 2015, s.16-17). Athanasios Souliotis’in ailesi XIX. yüzyıldan beri Yunan milliyetçi düşünceleriyle tanınmıştır. Fakat Souliotis’in siyasal düşünceleri Selanik’e taşındıktan sonra köklü bir şekilde değişmiştir. Hatıralarında Athanasios Souliotis şunları yazmaktadır: “Herkes gibi ben de Büyük İdea hayaliyle büyüdüm ve yaşadım. (...) Ama Selanik’e geldiğim ilk günden beri her şeyi farklı görmeye başladım” (Veremis ve Bura, 1984, s.60-61). Athanasios Souliotis’in ismi ilk defa “Makedonya için mücadele” adlı olay sırasında (1904-1908) geçmektedir (Subayev, 2016). Bilindiği gibi bu mücadele Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan arasında yaşanmıştı. Söz konusu devletlerin hepsinin stratejik öneme sahip Makedonya ile ilgili planları vardı. Şöyle ki Sırbistan Makedonya’yı ele geçirmekle Ege’ye çıkmayı planlıyordu. Bulgarlar ise Makedonya’nın özerkliğine nail olmak istiyorlardı.

Şunu da belirtelim ki 1878 yılından sonra Makedonya için Balkan ülkelerinin mücadelesi şiddetlenmişti. Çünkü Berlin Antlaşması ile kurulmuş olan Bulgar Prensiği, Makedonya Bulgarlarının merkezine dönüşmüş, San-Stefano Antlaşması ise Makedonya’nın Bulgaristan’la birleştirilmesi ve Büyük Bulgaristan’ın kurulması perspektifini bununla

da hem Yunanlıların, hem de Sırpların milli programları için Bulgar tehlikesini oluşturmuştu. Tesadüfi değil ki 1885 yılında Doğu Rumeli’nin Bulgaristan’la birleştirilmesi Makedonya’yı ele geçirmek için Sırbistan - Bulgaristan savaşıyla sonuçlanmıştı.

Fakat Makedonya’da çıkarları daha çok olan devlet Yunanistan’dı; “Megali İdeanın” etkisinde olan Yunan Devleti bu ülke üzerinde “yasal” hakka sahip olduğunu düşünmekteydi. Atina hükümeti Makedonya’da Bulgarların nüfuzunun artmasından endişe ederek bu bölgede politikasını etkinleştirmişti. Öte yandan 1897 yılında Osmanlı ile yapılan savaşta yenilen Yunanistan, Makedonya’yı elden çıkarmak istemiyordu. Yunanistan, Makedonya’nın merkezi olan Selanik’i İstanbul’dan sonra kendisinin ikinci şehri olarak görmekteydi.

Yunanistan, Makedonya’da sadece Bulgar propagandasıyla mücadele etmeyip aynı zamanda ülkeye Sırbistan’ın nüfuz etmesini de önlemek istiyordu. Tam da bu dönemde Selanik’te, Yunanistan konsolosluğunu olan L. Koromilas “Thessalonica / Türkçe Selanik Örgütü” isimli gizli bir teşkilat kurmuş ve daha sonra Athanasios Souliotis bu örgütün fiili lideri olmuştur (“Nikolaidis” sahte soyadı ile).

Selanik Örgütü’nün asıl amacı;

- Makedonya’da Bulgarların yürüttüğü propaganda işini engellemek,
- Bulgarların partizan birliklerini dağıtmak,
- Makedonya’nın Bulgaristan’a ilhakını önlemek,
- Bulgar halkının siyasi ve ekonomik durumunu zayıflatmaktı (Petrunina, 2009).

Bu amaca ulaşmak için “Selanik Örgütü” geniş ajan ağına, yerel yönetimle sıkı siyasi ilişkilere, Yunanistan hükümetinin maddi yardımına ve silahlı gruplara sahipti.

Şunu da belirtelim ki Makedonya, 1905-1908 yılları arasında büyük etnik çatışmaların yaşandığı merkez haline dönüşmüştü. Herkes bir biriyle savaşıyordu: Sırp, Yunanlar ve Arnavutlar Bulgarlara karşı, Arnavutlar ve Bulgarlar Sırlara karşı, Sırp ve Bulgarlar Yunanlara karşı.

İşte Makedonya’daki bu durumu temel alan bazı araştırmacılara göre Selanik Örgütü’nün asıl hedefi; Makedonya’nın Yunanistan Krallığına ilhakı olmuştur. Atina hükümeti bu teşkilata büyük umutlar beslediğinden dolayı örgüte büyük çapta maddi yardımda bulunmuştur (Nicolopoulos, 1985). Selanik Örgütü’nün asıl amacının Makedonya’nın Yunanistan Krallığına ilhakı olduğu düşüncesi kesin olmamakla birlikte şunu söyleyebiliriz ki söz konusu yıllarda Athanasios Souliotis’in şahsi amacı bu değildi. Athanasios Souliotis ve yandaşları Makedonya’nın Yunanistan’a ilhakı ve genel olarak Osmanlı devletinin parçalanması düşüncesinden uzaktılar. Çünkü olayların bu şekilde gelişmesi onlara göre Yunanlıların aleyhineydi.

Athanasios Souliotis’in ileri sürdüğü düşüncelere ve yazdığı makalelere yüzeysel yaklaşırsak bazı Yunan milliyetçileri gibi onun da “Büyük / Megali İdeanın” (Μεγάλη ιδέα) taraftarı olduğu tasavvuru ortaya çıkabilir. Örneğin, Athanasios Souliotis’in 1908 yılında

Atina’da yayınlamış broşürü şöyle isimlendirmiştir: “Megali İdea” (Souliotis-Nikolaidis, 1998). Bu broşürde Athanasios Souliotis’in siyasi düşünceleri kısa şekilde açıklanmıştır. Fakat eser detaylı olarak incelendiğinde, Souliotis’in “Megali İdeaya” tamamen farklı yaklaştığı görülmektedir (Petrunina, 2009).

Tabii ki söz konusu dönemin bütün Yunan düşünürleri gibi Athanasios Souliotis de Yunan halkının tarihini ve kültürünü diğerlerinden üstün görmekte ve bu halkın Balkanlarda tam egemenlik hakkına sahip olduğunu düşünmekteydi (Souliotis-Nikolaidis, 1998). Tesadüfi değil ki XIX-XX. yüzyıllarda Yunanlı entelektüeller arasında antik geçmişlerine ilgi artmıştı. “Hatta onlar çocuklarına eski Yunan isimlerini (Odyssey, Lisandros, Leonides, Poseydonis ve d.) vermeye başlamışlardı” (Arş, 2006, s.15). Bu entelektüeller sadece Osmanlı Devleti’ni değil hatta Bizans’ı da Yunanlılar için yabancı devlet gibi görüyor ve Yunan Devleti derken kesinlikle Bizans’ın ihyasını kastetmiyorlardı.

Fakat Athanasios Souliotis, zikrettiğimiz Yunan milliyetçilerinden farklı olarak Yunanlıların egemenliğini Yunanistan Krallığı şeklinde değil, Yunanlıların üstün millet olduğu imparatorluk şeklinde görmekte olup Osmanlı Devleti’nin parçalanmasına karşı çıkmaktaydı.

Athanasios Souliotis ne meşhur yunan devrimcisi Rigas’ın Ekümenizmi’nin, ne de Jön Türklerin Pantürkizm’inin taraftarı değildi. Athanasios Souliotis’in siyasi düşünceleri ifadesini Helen - Osmanlı Birliği ideasına yansımada bulmuştu. Bu ideaya göre; Balkanlar’ın ve Anadolu’nun iki etnik gerçeği: Yunanlılar ve Türkler temel unsur olmalı ve bölgenin lider güçlerine dönüşmeliydiler. “Bizans” ve “Osmanlı” kültürünün ayrımını kabul etmeyen Souliotis’e göre; Ege dünyasının özgünlüğünü korumak için Yunan ve Türk halkları ortak bir konfederasyonda birleşmeliydi. Söz konusu konfederasyonun kurulmasıyla gelecekte “Akdeniz Irkı” adı altında ortak bir millet ortaya çıkabilecekti (Kitsikis, 2006).

Athanasios Souliotis’e göre; Yunanistan’ın Osmanlı ile ilişkileri ilk baştan beri yanlış olup Yunanlılara hiçbir fayda sağlamamaktadır. Souliotis Osmanlı Devleti’nin parçalanmasının Yunanistan’a yarar sağlayacağına inanmıyordu. Tam aksine bu devlet parçalanırsa, topraklarında yeni ama çok küçük Balkan devletleri kurulacak ve bu durumda Yunanistan tarihi topraklarını kazanma şansını da tamamen kaybedecektir. Bu nedenle hangi yolla olursa olsun Osmanlı Devleti’nin parçalanması durdurulmalı ve bu devlette Yunanlıların egemenliği sağlanmalıdır (Souliotis-Nikolaidis, 1998). Athanasios Souliotis’in Helen – Osmanlı konfederasyonu ile ilgili düşünceleri aşağıdaki cümlelerine şu şekilde yansımıştır:

Atalarımız önce Bizansın sonra da Osmanlı’nın hâkimiyetinde yaşamıştır. Yani bizim ortak kültürel değerlerimiz vardır ve bu spesifik kültürümüzle bizler özel bir kültür türü oluşturmuşuz. (...) Birbirimizden ayrılarak düşman olmamızdan dolayı Avrupalılar için kolay bir av olmuşuz. (Veremis ve Bura, 1984, s.61).

Athanasios Souliotis, Avrupa devletlerinin sömürgeci girişimlerine karşı Osmanlı’daki milletlerin birleşmemesinin yanlışı olduğunu düşünüyordu. Souliotis yukarıda zikrettiğimiz “Megali İdea” adlı broşüründe bu düşüncelerini daha dikkat çekici bir şekilde dile getirmiştir: “Bu gün Avrupa kendi çıkarları için Doğu’nun işlerine müdahale ediyor. (...) Bu müdahalelerin esas sebebi Türk yönetiminin zayıflığı ve felç olmasıdır” (Souliotis-Nikolaidis, 1998, s.3-4). “Doğu doğulular içindir” fikrini savunan Athanasios Souliotis bu müdahaleleri önlemek için çıkış yolunun ulusal bir devlet kurmakta olduğunu düşünüyordu:

Doğu’nun daha önce birleşme tecrübesi olup zaman zaman bu meseleyi çözmeye çalışmıştır: Örneğin Yunan şehir devletleri, Büyük İskender, Büyük İskender’den sonra Romalılar, Roma’nın dağılmasından sonra Bizans, Haçlılar ve Türklerin küçük devletleri (...) Balkan devletleri – ? (Souliotis-Nikolaidis, 1998, s.4).

Buradaki soru işareti ise Osmanlı’nın yerine geçecek ulusal devleti göstermektedir.

Athanasios Souliotis’in bu siyasi düşünceleri Yunan milliyetçiliğinin teorisyeni olan İon Dragoumis (1878-1920) ile birlikte hazırladıkları “Yunan Programı” isimli Beyannameye de yansımıştır (bkz. : Ponayotopoulos, 1980). Söz konusu Beyanname çok önemli bir belge olarak Yunanistan’ın o yıllarda Dışişleri Bakanı olan Baltadsız’e de takdim edilmişti.

Şunu da belirtelim ki Athanasios Souliotis “tüm Balkan milletlerinin tek bir doğulu ama Türk olmayan devlette kaynaşmalarını”, Dragoumis ise “Balkanlı ve doğulu özellikler taşıyacak bir devlette, Helenlerin uygarlıklarını bir katalizör olarak bu milletlerin birleşmesi için sunacaklarını ve bu devletin kalbini oluşturacaklarını” uygun görmüşlerdir (Erdem, 2007, s.92-93).

Athanasios Souliotis’in Makedonya’daki faaliyeti tamamen bu bölgede Yunanlıların dominantlığını sağlamaya yönelikti ama bölgenin Yunanistan’a ilhakı düşüncesinden uzak olduğu görülmektedir.

3. Athanasios Souliotis’in Siyasi Faaliyetinin İstanbul Dönemi ve “Konstantino polis Örgütü”

Athanasios Souliotis daha Makedonya’dayken sadece eyaletlerde değil, başkentte de Yunanlılar arasında propaganda işinin güçlendirilmesi gerektiği kanaatine varmıştı. Onun böyle bir kanaate varmasında Jön Türklerin de rolü olduğu düşünülebilir. Osmanlı Devleti’nde yönetime Jön Türklerin gelmesi, Yunanlılar dâhil ekser gayr-i Müslimler tarafından büyük bir sevinçle karşılanmış ve bazı Yunan ideologları, Bizans İmparatorluğunun ihyasını ve İstanbul’da düalist (Yunan - Türk) bir imparatorluğun kurulmasını mümkün görmeye başlamışlardı (Kitsikis, 2006).

Osmanlı Devleti’ndeki olaylar daha doğrusu “Jön Türkler”in hükümet darbesi yapmaları ve iktidarı ele geçirmeleri Osmanlıdaki Yunanlılar arasında Helen - Osmanlı Kon-

federasyonu kurma ümitlerini artırmıştı. Yunanlılar, Osmanlı Devleti'nde Yunanlılarla Türklerin eşitliğinin temin edileceğine ve bu ilkenin Bulgar ve Sırları kapsamayacağına inanıyorlardı.

Jön Türkler darbesinden sonra İstanbul'a geri dönen Athanasios Souliotis, Helen - Osmanlı Konfederasyonu kurmak için mücadelesini iki şekilde devam ettirmeye karar verdi:

- Makedonya'da denediği gizli örgüt faaliyet yoluyla,
- Yunanlıların Jön Türkler hükümetinde legal faaliyetini temin etmekle (Veremis ve Bura, 1984).

Athanasios Souliotis'in bu faaliyeti Yunan Patriği ve Osmanlı Meclisi'nin Yunan asıllı milletvekilleri ile birlikte Atina hükümeti tarafından da tam olarak desteklenmekteydi. Hatta bazı tarihçiler, "Selanik Örgütü" örneğinde bir teşkilat kurma emrini Athanasios Souliotis'e, Yunanistan'ın söz konusu dönemdeki Başbakanı G. Feotoukis'in verdiğini düşünmektedirler (Petrunina, 2009, s.52). Fakat Yunan hükümetinin amaçları ile Athanasios Souliotis'in hedefleri arasında ciddi farklılıklar vardı. Bu sebepten de Athanasios Souliotis'in İstanbul'daki faaliyeti kısa sürede Atina hükümetinin kontrolünden çıktı.

Athanasios Souliotis'in İstanbul'daki faaliyetinin ilk adımı 1908 yılında gizli "Konstantinopolis Örgütü" isimli teşkilat kurmasıyla başladı. Bu örgüt de "Selanik Örgütü" modelinde kurulmuştu. "Konstantinopolis Örgütü" Selanik'te olduğu gibi silahlı partizan gruplarına sahipti ve Osmanlı topraklarında Bulgar milliyetçilerinin propagandasını önlüyordu. Fakat Konstantinopolis Örgütü'nün Anadolu'daki faaliyetini geniş çaplı partizan hareketi gibi değerlendirmek doğru değildir. Athanasios Souliotis ve örgütün diğer üyeleri bu bölgede daha çok kültürel politika meselelerine, Yunancanın yayılmasına, Yunan dilinde okulların açılmasına dikkat ediyorlardı. 1910 yılından itibaren Athanasios Souliotis ve silah arkadaşları Yunanca gazete de çıkarmaya başladılar (Petrunina, 2009).

Kısa sürede Balkan savaşlarının başlamasıyla Souliotis'in ve silah arkadaşlarının dik-kati askeri operasyonların olduğu bölgelere yöneldi. 1912 yılında Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Yunanistan askeri ve siyasi ittifak kurarak Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açıp hem Kosova'yı hem de Makedonya'yı ele geçirdiler (Birinci Balkan Savaşı, 1912-1913 yılları). Yaşananlara "Konstantinopolis Örgütü" de ilgisiz kalmayarak fiili liderleri olan Athanasios Souliotis'i ve İon Dragoumis'i askeri operasyonların yapıldığı bölgelere gönderdi (Zeleps, 2015). Ancak bahsi geçen bu iki askeri liderin savaş bölgesindeki faaliyetleri genel olarak siyasi propagandadan öteye geçememiştir. Haziran 1913'te Athanasios Souliotis İstanbul'a geri döndü ve faaliyetini bu şehirde devam ettirmeye başladı.

Şunu da belirtelim ki Sırbistan ile Bulgaristan ve aynı şekilde Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki rekabet kısa sürede İkinci Balkan Savaşı (1913 yılı) ile sonuçlandı. Bu savaşta Bulgaristan yenildi ve Makedonya toprakları, Sırbistan ile Yunanistan arasında paylaşıldı. Souliotis ve Dragoumis'in savaş bölgesindeki faaliyeti ise 1914 yılının sonuna kadar yani "Konstantinopolis Örgütü" ortadan kalkana kadar devam etmiştir.

“Konstantinopolis Örgütü” çok yönlü bir aktivite içinde olmuştur; aynı zamanda diğer Yunan örgütlerine de yardım etmiştir (Erdem, 2007). Askeri sahada daha çok aktif görünen “Konstantinopolis Örgütü” bu yıllarda siyasi faaliyetini de devam ettirmiştir. Örgüt, Osmanlı Devleti’ndeki Yunanlıların siyasi haklarının artırılması ve devlet kademelerinde daha geniş şekilde görev almalarını sağlamak için her türlü vasıtayı kullanarak o cümleden rüşvet vererek çoğu zaman amacına ulaşmıştır. İşte bu faaliyet sayesinde “Konstantinopolis Örgütü” Osmanlı Mebusan-Meclisine 26 Yunan asıllı milletvekilinin seçilmesini sağlamış olup “bunların 15’i Konstantinopolis Örgütü’nün üyeleriydiler” (Ahmad, 1999, s.189). N. Erdem’e (2007, s.101) göre “örgüt üyesi olmayan milletvekilleri de ana konularda üye olanlarla beraber çalışmışlar ve onlarla dostane ilişkiler içinde olmuşlardı”.

Athanasios Souliotis’in taraftarları milletvekili olmaktan ziyade daha çok Meclis kürsüsünde örgütün propagandasını yapıyorlardı. Yunan milletvekilleri düzenli olarak Athanasios Souliotis ve İon Dragoumis ile iletişim halindeydiler ve Konstantinopolis Örgütü’nün programını uygulamaya çalışıyorlardı (Erdem, 2007).

Meclis kürsüsünde Yunan olmayan halkların aleyhine dile getirilen düşünceler Meclisteki diğer milletvekillerinin tepkisine neden olup Jön Türk hükümeti için de ciddi tehlikeler oluşturuyordu. Bu yüzden de önceleri Konstantinopolis Örgütü’nü destekleyen veya en azından bu teşkilatın yasal faaliyetine izin veren Jön Türkler bundan sonra bu örgütle ilişkilerini kesmeye karar verdiler (Petrunina, 2009). Jön Türkler, Athanasios Souliotis’in ve taraftarlarının asıl amaçlarını geç de olsa anlamışlardı. Bu örgüt Osmanlı Devleti’nde yaşayan halkların eşitliği taraftarı olmayıp aslında Yunan yayılmacı hareketinin gizli diğer bir biçimiydi.

Jön Türklerin Konstantinopolis Örgütü’ne karşı bakış açısının değişmesi kısa sürede Meclisteki Yunan milletvekillerinin muhalefete geçmesiyle sonuçlandı. Konstantinopolis Örgütü’nün birçok lideri Osmanlı Devleti’nin kaderi ile ilgili tutumlarını değiştirdiler.

Muhelif güçler aynı zamanda İstanbul’da gazetelerini (“*Tribune des Nationalites*”) yayınlamaya başladılar. Bu gazete Osmanlı Devleti’nde yaşayan ve Türk olmayan milletleri özellikle de Slav kökenli halkları Osmanlı’ya karşı savaşa teşvik ediyordu (Zelevos, 2015). Athanasios Souliotis de bu aşamadan sonra amacına ulaşmadığını ve Jön Türklerle anlaşmaya varılamayacağını anlamasından dolayı siyasi düşüncelerini değiştirmeye başladı. Hatta 1912 yılında Osmanlı Devleti’ne karşı kurulmuş olup Bulgaristan Krallığı, Sırbistan Krallığı, Yunanistan Krallığı ve Karadağ Krallığı’ndan oluşan ve ana hedefi Rumeli topraklarını paylaşmak olan Balkan Birliği’ni de desteklemeye başladı. Bu da Souliotis’in siyasi düşüncelerinin bu dönemde çok karıştığının göstergesiydi. O yüzden Ekim 1912’de “Balkan Savaşlarının başlaması Souliotis için büyük bir sürpriz oldu” (Zelevos, 2015, s.27).

Athanasios Souliotis’in Konstantinopolis Örgütü’ndeki yerini ise İstanbul’da konsolosluk memuru olan Kanellopulos daha sonra ise liman müdürü olan Bukas almıştır (Erdem, 2007).

1914 yılında Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla Athanasios Souliotis’in faaliyeti daha çok Osmanlı Devleti’nde yaşayan ve Türk olmayan milletleri devlete karşı kışkırt-

ma siyasetine dönuşür. Bu amaçla Athanasios Souliotis hatta daha önceleri karşı çıktığı bağımsız Balkan devletlerinin kurulması düşüncesini de ileri sürmeye başlar. Bununla da Souliotis fiili Atina hükümetinin tutumunu kabul etmiş olur. Sonuçta “Konstantinopolis Örgütü” 1914 yılında faaliyetini durdurur. Teşkilatın birçok üyesi o cümleden liderleri olan Athanasios Souliotis, Yunanistan’a kaçar ve Birinci Dünya Savaşının başlamasından yararlanarak Osmanlı Devletine karşı mücadelesini devam ettirir (Roudometov, 2002).

1920 yılında Athanasios Souliotis Yunanistan parlamentosuna milletvekili olarak seçilir, 1930’lu yıllarda ise Batı Makedonya eyaletinin valisi olarak faaliyetini devam ettirir (Zeleps, 2015). Bu yıllarda biz Athanasios Souliotis’i aktif bir politikacı olarak görmekteyiz. Souliotis 1945 yılında ölmüştür.

“Konstantinopolis Örgütü’nün diğer lideri olan İon Daragoumis ise Birinci Dünya Savaşı yıllarında Yunanistan’ın Rusya’daki büyükelçiliği görevine atanır. Fakat siyasi düşüncelerinden dolayı 1920 yılında Yunanistan hükümetinin kararıyla idam edilir (Nikolau, 2010).

Birinci Dünya Savaşının başlaması sadece Osmanlı Devleti’ni yıkmakla kalmayıp Yunanistan ve diğer Balkan ülkelerini de zor bir duruma soktu. Milli bağımsızlık düşüncesini temel alarak Osmanlı Devleti’ni parçalamaya çalışan Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan’ın milli çıkarları büyük devletlerin jeopolitik çıkarlarına kurban edildi. Bulgaristan, İkinci Balkan Savaşı’ndaki yenilgisini telafi etmek için Birinci Dünya Savaşı yıllarında Sırbistan ve Yunanistan’a karşı çıkar ve Makedonya’nın topraklarını işgal eder. Fakat Almanya’nın ve müttefiklerin yenilmesiyle savaştan sonra bu toprakları Yunanistan ve Sırbistan’a geriverir. Balkan savaşlarından sonra başlayan bu parçalanma süreci İkinci Dünya Savaşından sonra da devam etmiş ve bölge XX. yüzyılın en büyük etnik çatışmaların yaşandığı merkezlerden biri haline gelmiştir.

4. Araştırma Etiği

“Helen - Osmanlı Birliği” Düşüncesi Üzerine (Athanasios Souliotis’in 1908-1912 Yıllarındaki Faaliyet Örneğinde)” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

5. Sonuç

Athanasios Souliotis’in ilk bakışta çekici görünen konfederasyon düşüncesi ne Yunanlılar ne de Türkler arasında rağbet görmemiştir. Tarihçiler bunun nedenini 1912-1913 yıllarındaki Balkan Savaşlarında ve peşinden Birinci Dünya Savaşının başlamasında görmekte dirler. Bize göre Helen - Osmanlı Birliği düşüncesi bu savaşlar başlamasaydı bile iflas etmeye mahkûmdu. Çünkü söz konusu düşüncenin gerçekleşmesi Balkanlarda ve Anadolu’da yaşayan ve Yunan/Türk olmayan milletlerin haklarının çiğnenmesi anlamına

geliyordu. Yunan milliyetçileri ve “Jön Türkler” gibi Athanasios Souliotis taraftarları da bölgenin sadece iki milletinin – Yunanlıların ve Türklerin varlığını kabul ediyorlardı. Bu ise Birinci Dünya Savaşı sırasında Balkanlarda ve Anadolu’da milli çatışmadan başka hiçbir şey vaat etmiyordu. Zaten Birinci Dünya Savaşı Athanasios Souliotis ve taraftarlarının Helen - Osmanlı Konfederasyonu düşüncesinin ne kadar ütopyik bir fikir olduğunu ispatladı.

Athanasios Souliotis her ne kadar “Megali idea” taraftarı olmasa da bir Yunan milliyetçisi olup düşüncelerinin son hedefi Yunan kültürünün ve Yunan milletinin üstünlüğünün temin edilmesiydi. Bu açıdan Athanasios Souliotis ve onun taraftarlarının “Helen - Osmanlı Konfederasyonu” ideası Megali İdea’dan çok da farklı olmayıp Türk ve diğer gayri-yunan milletlerinin Yunan kültürü ve politikası içerisinde zamanla yok edilmesi planına yönelmişti. Souliotis ve lideri olduğu “Konstantinopolis Örgütü” amaçlarına ulaşmak için hatta terörden ve Yunan olmayanlara özellikle Bulgarlara karşı etnik temizleme siyasetinden bile yararlanıyorlardı.

Bu teşkilatın ister Makedonya topraklarında isterse de Osmanlı’nın diğer topraklarında Slav kökenlilere karşı yaptığı siyasal ve fiziksel şiddet hareketleri, Yunanlıların kendileri tarafından bile olumlu karşılanmamıştı. Yunan tebaanın büyük bir kısmı terör ve soykırımın hiçbir zaman büyük ideallerin gerçekleşmesinde başarılı bir araç olamayacağına farkındaydı.

Athanasios Souliotis’in fikirlerinin amacına ulaşamamasının en önemli nedenlerinden biri de 1919-1922 yıllarında Türkiye’nin bağımsızlık savaşını kazanmasıydı. Bu mücadele monarşinin devrilmesi, Hilafetin kaldırılması ve Türkiye Cumhuriyeti gibi ilerici bir devletin kurulması ile sonuçlandı. Atatürk’ün halkına en büyük hediyesi; her türlü şovenizmden, ırk ve din ayrımcılığından uzak Türkiye Cumhuriyeti’nin inşası oldu. Yunan ideologlarının ileri sürdüğü çeşitli idealar, İstanbul’un geri alınması, Anadolu’da ve Balkanlarda Büyük Yunanistan’ın kurulması ile ilgili planları reel anlamda temelini kaybetmiş oldu. Yunan politikacıları ve düşünce adamları çağın değişen jeopolitik şartlarına göre yeni ideoloji ortaya koymak zorundaydılar (günümüzde de Megali İdeanın taraftarları az değildir).

Souliotis’in ideolojisinden farklı olarak Atatürk’ün milliyetçiliği, Türkiye’deki bütün vatandaşların etnik mensubiyetine bakılmaksızın eşitliğini sağladı. Bu ideolojinin diğer ideolojiler üzerindeki esas başarısı da buydu. Atatürk için vatanseverlik çizgisi temel ilkeydi ve Türkiye Cumhuriyeti bu topraklarda yaşayan herkesin vatanydı. Atatürk’ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’nde milliyetçilik anlayışı, halkçılık prensibi ile aynıydı ve söz konusu prensip günümüze kadar da devam etmektedir.

Kaynakça

Ahmad, F. (1999). *İttihat ve Terakki (1908-1914)*. (5. Basım). İstanbul: Kaynak Yayınları.

- Arş, G. (2006). K voprosu o nasonalnom samosoznanii qrekov v kanun revolyusii 1821-1829. İstorçeskiy Fakultet Moskovskogo Universiteta. *Qreçeskiy mir XVIII-XX vv. v novix istoriçeskiy issledovaniyax*. Moskova: Nauka, 8-15 (Rusça).
- Erdem, N. (2007). Yunan Osmanlılığının en önemli temsilcilerinden Suliotis-Nikolayidis'in kaleminden "İstanbul örgütü" ve II. Meşrutiyet dönemi etkinlikleri. *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 12, 89-105.
- Kitsikis, D. (2006). *Osmanskaya imperiya*. Moskova: Ves mir. (Rusça).
- Nikolau, N. G. (2010). *Kratkiy slovar novogreçeskoj literaturı*. Moskova: Librokom. (Rusça).
- Nicolopoulos J. (1985). From Agathangelos to the Megale Idea. *Balkan Studies*, 26 (2), s.41-56.
- Petrunina, O. (2009). Predstavleniya qrekov o sudbe Osmanskoy imperii v XVIII- naçale XX vv. *Vestnik Moskovskojo Universiteta, Vostokovedeniye*, 13 (1), 44-54 (Rusça).
- Ponayotopoulos, A. J. (1980). The "Great Idea" and the Vision of Eastern Federation: A Propos of the Views of I. Dragoumis and A. Souliotis-Nicolaidis, *Balkan Studies*, 21 (2), 337-343.
- Roudometov, V. (2002). *Collective memory, national identity and ethnic conflict: Greece, Bulgaria and the Macedonian question*. London: Praeger Publishers.
- Subayev, R. (2016). İdeologiya greçeskiego nasonalnogo dvijeniya v mladoturetskoj revolyutsii. *Slavyanskiy Almanakh*, 11, 120-137. (Rusça).
- Zeleps, İ. (2015). Redefining the "Great Idea": The impact of the Macedonian struggle 1904–1908 on the formation of Athanasios Souliotis-Nikolaidis'. *Oriental Ideal, Neograeca*, 15, 13-31.
- Σουλιώτης-Νικολαΐδης, Α. (1998). *Μεγάλη ιδέα*. Καρράς, Ν. Μειδεολογία Ελληνική Νεοέλληνες πνευματικοί ήρωες. Αθήνα, Σ. 103-110. (Souliotis-Nikolaidis, A. (1998). *Megali İdea. Karras, N. Mideologia Elliniki Neollines Pnevmatiki İroes. Afina, Z.103-110*).
- Σουλιώτης-Νικολαΐδης, Α. (1984). *Οργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως*. Αθήνα. (Souliotis-Nikolaidis, A. (1984). *Organosis Konstandinupoleos. Afina*).
- Βερέμης, Θ. – Μπούρα, Κ. (επιμ.) (1984). *Αθανασίου Σουλιώτη-Νικολαΐδη Οργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως*. Αθήνα. (Veremis, F. – Bura, K. (epim.) (1984). *Afanasius Souliotis-Nikolaidis. Organosis Konstandinupoleos. Afina*).